

POTENCJAŁ REKREACYJNO-WYPOCZYNKOWY ŁĄCZNIKOWEJ PRZESTRZENI PUBLICZNEJ NA PRZYKŁADZIE UL. LIPOWEJ W LUBLINIE

Ewa Trzaskowska✉, Aneta Miszczuk

Instytut Architektury Krajobrazu, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, ul. Konstantynów 1 H, 20-950 Lublin

ABSTRAKT

Jakość przestrzeni publicznych zależy od wielu czynników. Mają na nią wpływ: wyraz wizualny, estetyka, design, architektura, zielen, ale też dostępność dla różnych użytkowników i zapewnienie bezpieczeństwa. W pracy oceniono pod względem możliwości wykorzystania rekreacyjno-wypoczynkowego jedną z historycznych ulic Lublina, położoną w centrum miasta. Ma ona różnych użytkowników: mieszkańców okolicznych kamienic, odwiedzających galerię handlową, uczniów szkół, studentów i pracowników licznych urzędów zlokalizowanych w pobliżu. Jednak tylko w minimalnym stopniu wykorzystywana jest do wypoczynku, stanowi przede wszystkim przestrzeń do przemieszczania się. Głównym celem była charakterystyka tego linearnego systemu ruchu pieszego i ocena jego potencjału jako przestrzeni publicznej służącej mieszkańcom do wypoczynku. Zaproponowano również rozwiązania służące wypoczynkowi. Podjęte w pracy problemy mogą przyczynić się do wypełnienia luki w projektowaniu przestrzeni publicznych.

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna, ulice, wypoczynek, Lublin

WSTĘP

Ulice są to przestrzenie projektowane jako miejsca rozwoju transportu publicznego, ruchu pieszego i jazdy na rowerze. Do ruchu pieszego przeznaczone są pojedyncze ciągi określane mianem chodników. Pojawiły się one już w starożytnym Rzymie [Böhm 2006]. Według podziału przestrzeni publicznych Jałowieckiego [2003] należą one do przestrzeni łącznikowych. Ponad 50 lat temu samochody osobowe zaczęły dominować w miastach jako środek transportu, rezultatem tego są pogarszające się warunki dla pieszych i rowerzystów. Większość społeczeństwa, korzystająca w codziennej aktywności z tych przestrzeni, musi rywalizować o przestrzeń z nasilającym się ruchem samochodowym oraz wypełniającymi ją

miejscami parkingowymi. Pomniejszana jest przez to rola ulic jako przestrzeni publicznych. Dlatego w progu XXI w. nagłym postulatem jest skoncentrowanie uwagi na trosce o ludzki wymiar ulic. Według Gehla [2013], ziszczenie się wizji miast pełnych życia, zrównoważonych, bezpiecznych i zdrowych można osiągnąć przez większą dbałość przede wszystkim o pieszych. Ważnym zagadnieniem jest wzmocnienie społecznej roli przestrzeni miejskiej jako miejsc spotkań, które przyczynią się do budowania ładu społecznego i otwartego, demokratycznego społeczeństwa. Zachęcenie ludzi do poruszania się pieszo wzmocni też potencjał miasta pełnego życia. Tylko takie mogą przeciwdziałać tendencjom polegającym na wycofywaniu się ludzi do ogrodzonych, zamkniętych przestrzeni.

✉ etrzaskowska@kul.pl

Chodzenie ma też związek z zachowaniem dobrej kondycji fizycznej. Jesteśmy świadkami narastania problemów związanych z zachowaniem zdrowia, m.in. dlatego, że społeczeństwa w wielu miejscach na świecie prowadzą siedzący tryb życia, a samochody ograniczają potrzebę ruchu do minimum. Zaproszenie do chodzenia jako naturalnego sposobu poruszania się w życiu codziennym powinno stać się elementem zintegrowanej polityki zdrowotnej. A wykorzystanie chodników jako struktur umożliwiających zieloną mobilność, w tym ruch pieszego, wzmacnia rozwój zrównoważony, wpływając na poprawę stanu środowiska, obniżając zużycie zasobów, produkcję szkodliwych substancji czy zmniejszając natężenie hałasu [Drabik 1995].

Nie powinno się również zapominać o tym, że ulice jako przestrzenie publiczne decydują też o pięknie miasta [Kosiński 2011, Szulc 2013]. Są one również nośnikami informacji wizualnej, jak podkreśla Cichy-Pazder [1998].

Celem pracy jest ocena przestrzeni publicznych pod względem atrakcyjności funkcjonalnej, walorów kompozycyjnych i sprzyjaniu kontaktom międzyludzkim oraz odpowiedź na pytania: czy jest ona użytkowana przez mieszkańców i turystów oraz czy można ją traktować jako miejsce wypoczynku. W pracy przeprowadzono badania pozwalające określić potencjał turystyczno-wypoczynkowy przestrzeni łącznikowej dla mieszkańców oraz zaproponowano rozwiązania służące wypoczynkowi mieszkańców.

METODY I MATERIAŁY

Do badań wybrano ulicę Lipową o długości 720 m. Położoną w ścisłym centrum Lublina. Łączy Krakowskie Przedmieście z ulicą Narutowicza. Jest ona ciągiem komunikacyjnym prowadzącym wzdłuż dawnych szaniec miejskich, nadal o tym samym przebiegu. Początkowo nazywana była Grobową, później Pod Lipkami, a od 1844 r. ulicą Cmentarną. Obecna nazwa stosowana jest od I wojny światowej i wywodzi się od gatunku drzew posadzonych na polecenie władz austriackich wzdłuż wałów obronnych. W latach 70. XVII w. przebiegała tu ostatnia czwarta linia obrony. Na ulicy Lipowej były rozmieszczone liczne małe bastiony, po których obecnie nie ma

widocznych śladów. Drzewa rosły wzdłuż całej ulicy. Dużą ich część wycięto w latach 60. XX w. w związku z zakładaniem trakcji trolejbusowej, inne w 2006 r. podczas budowy centrum handlowego Plaza. Droga ta nabrała większego znaczenia z chwilą usytuowania przy niej cmentarza rzymskokatolickiego oraz parku Saskiego. Obecnie wykorzystywana jest przez różne grupy mieszkańców, ale w większości traktowana jest tylko jako przestrzeń do przemieszczania się.

W latach 2015–2016, aby określić potencjał turystyczno-wypoczynkowy, przeprowadzono wieloaspektowe badania linearnego systemu penetracji łączące ujęcia: przestrzenne (geometria i morfologia tych systemów w przestrzeni geograficznej), funkcjonalne (dostępność, funkcjonalność i użytkowanie badanych systemów) i geoeekologiczne (percepcja wizualna krajobrazów występujących wzdłuż tras przystosowanych do ruchu pieszego).

Wykonano następujące analizy:

- historyczno-kulturową (uwarunkowania historyczne, kulturowe i społeczne danej przestrzeni oraz ocenę tych wartości);
- układów komunikacyjnych (rodzaje i stan nawierzchni jezdnych, pieszo-jezdnych); natężenia ruchu pieszego (określenie zróżnicowania użytkowania ciągów komunikacyjnych, badania 6–7.04.2016 r., w pobliżu V LO i poniżej cmentarza, w godzinach 7.00–9.00, 12.00–13.00 oraz 14.00–16.00); natężenia ruchu samochodowego (8.04.2016 r. w pobliżu V LO i poniżej cmentarza, w godzinach 7.00–9.00, 12.00–13.00 oraz 14.00–16.00);
- dostępności (w tym określenie wejść i wyjść, barier oraz ułatwień komunikacyjnych); elementów zagospodarowania przestrzeni (rozmieszczenie obiektów kulturowych, małej architektury oraz infrastruktury, określenie stylistyki przestrzeni); funkcjonalno-przestrzenną, kompozycyjną, zmienności widokowej;
- układów roślinnych (inventaryzacja elementów występujących w przestrzeni oraz gatunków roślin);
- sensualną (wykazanie ilości, typów i jakości wrażeń zmysłowych występujących na danym terenie, punktacja od 2 do -2).

Zebrane informacje umożliwiły poznanie specyfiki i uwarunkowań badanego terenu, pozwoliły określić

słabe i mocne strony poszczególnych elementów tworzących opracowywaną przestrzeń. Stanowiło to podstawę do formułowania wytycznych dotyczących wprowadzania zmian do założeń programowych oraz kierunków działań projektowych i wykonawczych.

WYNIKI

Do najcenniejszych obiektów znajdujących się przy ulicy Lipowej należy cmentarz rzymskokatolicki. W 1794 roku biskup lubelski Wojciech Skarszewski wydał pozwolenie na jego założenie. Pod koniec XIX w. obok cmentarza rzymskokatolickiego powstał również ewangelicki i protestancki. Podczas II wojny na cmentarzu ewangelickim Niemcy wybudowali pogańską kaplicę. Z czasem utworzono też część wojskową i prawosławną [Nowak 2000]. Cmentarz ma charakter wielonarodowy i wielowyznaniowy. Specyfiką są wspólne groby rodzin ewangelicko-katolickich umiejscowione na granicy dwu wyznaniowych części. Nekropolia jest cennym zabytkiem Lublina, jednym z najstarszych i najładniejszych cmentarzy w kraju, porównywanym z warszawskimi Powązkami i Cmentarzem Rakowickim w Krakowie [Album lubelski... 2011]. Za cenne uznaje się: układ przestrzenny cmentarzy rzym.-kat., prawosławnego i ewangelickiego, kaplicę cmentarną (obecnie kościół rektoralny p.w. Wszystkich Świętych), kaplicę prawosławną p.w. Niewiast Niosących Wonności do Grobu Chrystusa i św. Eliasza, bramę na cmentarz prawosławny, ogrodzenie z trzema bramami. Na nekropolii odnaleźć można miejsca pamięci narodowej, mogiły: ks. Piotra Ściegiennego, więźniów Zamku Lubelskiego, zbiorową ofiar bombardowania 8–9 września 1939 r., zbiorową ofiar zbrodni hitlerowskich w 1939 r., grobowiec uczestników powstania styczniowego, pomnik i mogiłę Dzieci Zamojszczyzny. Do cennych zabytków należą położone poza cmentarzem Dom cmentarny, obecnie kancelaria cmentarza rzym.-kat., oraz drewniany krzyż zlokalizowany w pobliżu bramy głównej. W „Katalogu zasobów kulturowych miasta Lublina” [1999] przy ulicy Lipowej, jako obiekty o znaczącej wartości kulturowej i historycznej, wymieniono pochodzący z 1904 r. dom nr 5.

Na opisywanym terenie znajdują się również dwa miejsca pamięci poza cmentarzem, zlokalizowane

w pobliżu szkół. Przy gimnazjum nr 9 znajduje się pomnik majora cichociemnego, Hieronima Dekutowskiego „Zapora”, dowódcy największego oddziału podziemnego Armii Krajowej na Lubelszczyźnie. Powstał on w hołdzie dowódcy i jego podkomendnych w 2003 r. Przy pomniku przebiega szlak pamięci żołnierzy wyklętych. Z kolei przy V Liceum Ogólnokształcącym posadzono dąb pamięci wraz z tablicą pamiątkową w hołdzie majorowi WP Antoniemu Mironowi Laskowskiemu zamordowanemu w Charkowie w 1940 r. Wśród zdarzeń historycznych należy również przytoczyć fakt stworzenia przy ulicy Lipowej 7, w grudniu 1939 r., obozu pracy dla Żydów, który w 1943 stał się filią obozu na Majdanku.

Według Rozporządzenia Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z 2 marca 1999 r. [Dz.U. 1999 nr 43 poz. 430, z późn. zm.] ulica Lipowa stanowi drogę klasy głównej, która jest dobrze skomunikowana z resztą miasta. Odchodzą od niej drogi zbiorcze, dojazdowe i lokalne. Wszystkie pokryte są asfaltem, ale stan ich nawierzchni jest zróżnicowany. Wzdłuż arterii komunikacyjnych przebiegają pokryte kostką brukową ciągi piesze. Stan ich nawierzchni jest zadowalający. Na opisywanym terenie występuje mała liczba parkingów, jako miejsca postojowe wykorzystywane są chodniki. Znaczna liczba miejsc postojowych znajduje się na parkingu podziemnym w galerii handlowej.

Natężenie ruchu na ulicy Lipowej jest zróżnicowane. Bardzo duży ruch samochodowy, jak i pieszy odnotowano na odcinku od skrzyżowania z ulicą Krakowskie Przedmieście do centrum handlowego. Na pozostałej części zauważalne jest umiarkowane natężenie ruchu, a na odcinku od Narutowicza do cmentarza po stronie prawej ruch prawie nie występuje. Największe natężenie ruchu obserwowano w okresie porannym i popołudniowym, co wynika z bliskości urzędów i innych miejsc pracy oraz placówek oświatowych. Na trasie tej przebiega wiele linii autobusowych i trolejbusowych komunikacji miejskiej. Przystanki autobusowe rozmieszczone są w odległościach dogodnych dla pasażerów. Utrudniona jest komunikacja rowerowa, co wynika z braku ścieżek rowerowych i dużego ruchu na jezdni. Dostępność dla pieszych jest dobra, występuje wiele przejść wyposażonych

w sygnalizację świetlną. Brakuje podjazdów dla osób niepełnosprawnych i wózków.

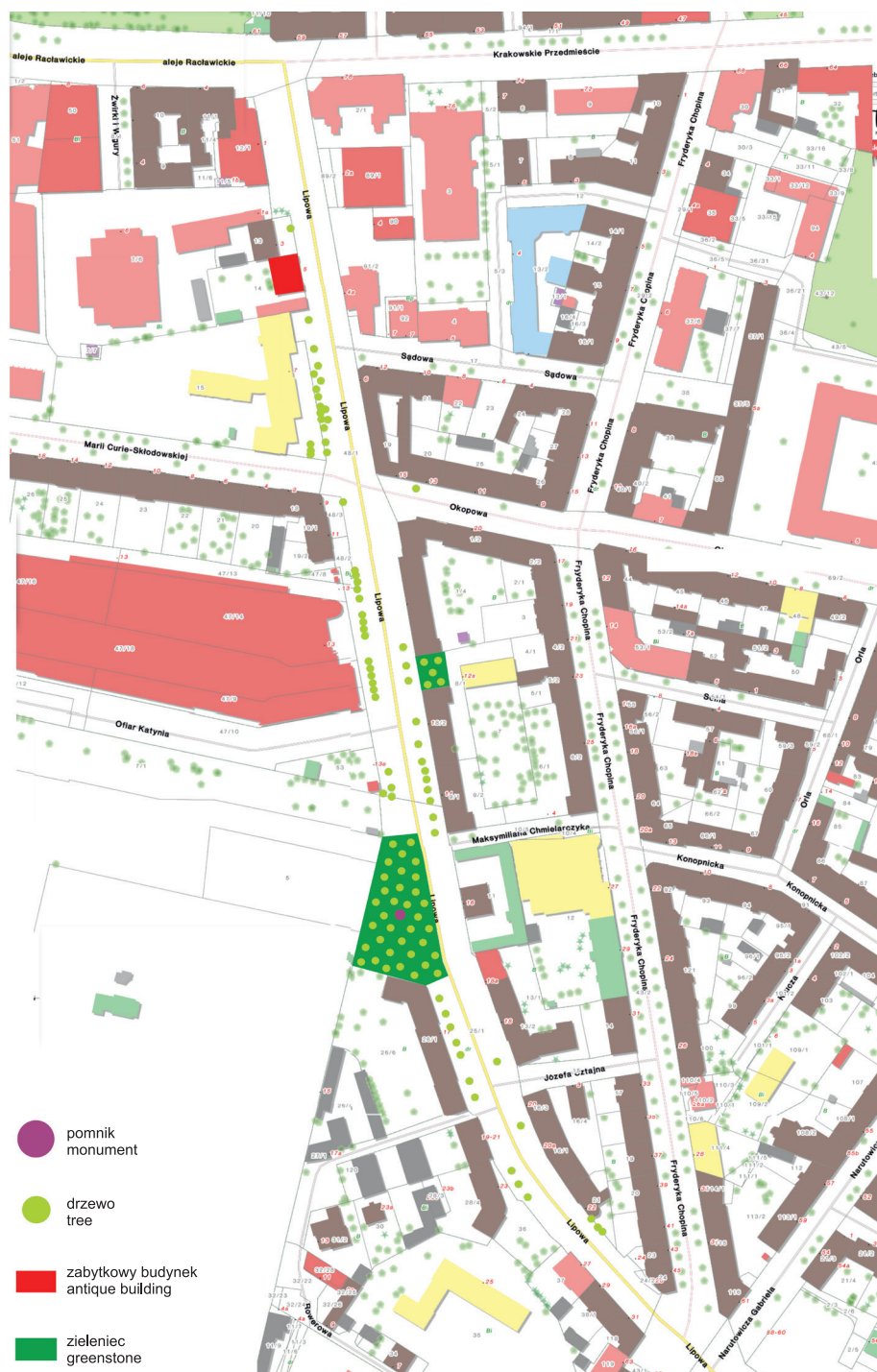
Analizując bilans powierzchni, zaobserwować można następujący rozkład funkcji: komunikacja kołowa – 35%, komunikacja piesza – 20%, zieleń – 10%, woda – 0%, gastronomia – 10%, handel/usługi – 20%, rozrywka – 3%, wypoczynek i rekreacja – 2%. Teren charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem funkcjonalnym budynków. Występują budynki mieszkalne, handlowe (centrum Plaza, sklep spożywczy Koziołek, piekarniczy, mięsny, obuwniczy, wielobranżowy, dwa salony sukien ślubnych, stoiska z kwiatami przy cmentarzu, cztery kioski Ruchu), oświatowe (V Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej-Curie oraz Gimnazjum nr 9 im. Hieronima Dekutowskiego), gastronomiczne (dwie pizzerie, dwie lodziarnie, komis, okresowo przy galerii handlowej pojawia się mobilna kawiarnia) i usługowe (optyk, bank, pracownia sitodruku, fryzjer, dwa salony kosmetyczne, siłownia, biuro podróży). Warto zauważyć, że nagromadzenie usług występuje od Al. Raławickich do galerii handlowej, a na dalszym odcinku brakuje witryn sklepowych, usługowych, przeważa funkcja mieszkaniowa. Wywiera to wpływ na dominujące tu długie fasady budynków z pojedynczymi wejściami, a te nie zachęcają do wykorzystania tej części ulicy jako miejsc spotkań. Nagromadzenie różnych funkcji ma wpływ na wykorzystywanie ulicy przez użytkowników: mieszkańców okolicznych kamienic odwiedzających galerię handlową i cmentarz, uczniów szkół, studentów i pracowników licznych urzędów zlokalizowanych w pobliżu. Dominującą funkcją jest jednak komunikacja. Ulica Lipowa jest przestrzenią, przez którą większość ludzi się tylko przemieszcza, korzystając z komunikacji miejskiej lub samochodów prywatnych. Pozostali uczestnicy ruchu są drugorzędnymi odbiorcami. Często brakuje dla nich miejsca do swobodnego poruszania się.

Z elementów małej architektury zachęcających do korzystania z przestrzeni publicznych odnotowano pięć ławek zlokalizowanych przy galerii handlowej Plaza oraz trzy na wiatkach przystankowych. Są to zazwyczaj ławki drewniane o prostej formie. Okazjonalnie ławki lub krzesła ogrodowe wystawiane są przy lodziarni.

Przechodnie mają ograniczone możliwość do odpoczynku. Podobną lokalizację mają też kosze na śmieci, są to zazwyczaj śmietniki metalowe w kolorze czarnym. Niedostatek tych elementów wpływa niekorzystnie na utrzymanie czystości w tym miejscu. Zaobserwowano bardzo dużą liczbę latarni. Występują one głównie przy ciągu pieszym, co ma wpływ na bezpieczeństwo w godzinach wieczornych. W obrębie analizowanego obszaru zlokalizowane są trzy przystanki autobusowe oraz biletomaty. Przy Plazie znajduje się stacja Roweru Miejskiego. Cały teren jest bogato wyposażony w sygnalizację świetlną i znaki drogowe.

Na terenie objętym analizą nie występują dominanty. Dostrzec można dużą liczbę subdominant zarówno pozytywnych, jak i negatywnych. Należą do nich wszystkie budynki stanowiące pierzeję uliczną. Subdominantami negatywnymi są ich zaniedbane elewacje. Ulica Lipowa stanowi główną oś, która rozciąga się wzdłuż całego ciągu komunikacyjnego. Założenia rytmiczne przeważają na osi północ – południe. Tworzą je latarnie znajdujące się w równych odległościach. Zinventaryzowano mało otwartych widokowych.

Analizowany obszar jest ubogi w zieleń. Tylko w niektórych miejscach znajdują się niewielkie powierzchnie trawników, nie występują murawy i łąki kwietne, skalniaki, przedogródki. Odnotowano występowanie 14 gatunków drzew. Największą liczebnością charakteryzowały się lipy drobnolistne *Tilia cordata* (67), w tym 38 posadzonych od trzech do pięciu lat temu, dużo rzadziej spotkano: jesion wyniosły *Fraxinus excelsior* (4), topolę czarną *Populus nigra* (4), kasztanowiec biały *Aesculus hippocastanum* (3), robinie akacjową *Robinia pseudoacacia* (3), wierzbę *Salix* sp. (3), klon jesionolistny *Acer negundo* (1) oraz niewielkie okazy takich gatunków jak: grujecznik japoński *Cercidiphyllum japonicum*, głóg *Crataegus* sp., dąb szypułkowy *Quercus robur*, klon pospolity *Acer platanoides*, 'Globosum'. Warto podkreślić występowanie drzew pomnikowych: dębu szypułkowego *Quercus robur* (385 cm w obwodzie), trzech miłorzębów japońskich *Ginkgo biloba* (260 cm w obwodzie) zlokalizowanych na skwerze przed cmentarzem (rys 1). Duża różnorodność występuje wśród krzewów. Odnaleziono 23 gatunki, choć są to zwykle

Rys.1. Występowanie zieleni na ulicy Lipowej

Fig. 1. Occurrence green in Lipowa street

Źródło: opracowanie własne

Source: prepared by the authors

pojedyncze okazy: tawuła japońska *Spiraea japonica*, tawuła van Houtte'a *Spiraea vanhouttei*, berberysy *Berberis* sp., róże *Rosa* sp., trzmielina pospolita *Euonymus europaeus*, mahonia pospolita *Mahonia aquifolium*, jaśminowiec wonny *Philadelphus coronarius*, wśród iglastych krzewów: jałowce *Juniperus* sp. i tuje *Thuja* sp. Większą ilościowością charakteryzują się jedynie: tawlina jarzębinowa *Sorbaria sorbifolia* (6) i lilak pospolity *Syringa vulgaris* (5). Fragmentarycznie spotykane były żywopłoty cięte z ligustru pospolitego *Ligustrum vulgare*, morwy białej *Morus alba*, irgi błyszczącej *Cotoneaster lucidus*, śliwy domowej mirabelki *Prunus domestica*, berberysów *Berberis* sp., róży pomarszczonej *Rosa rugosa*. Na terenie opracowania odnaleziono jedną rabatę z niskich tawuł i jałowców płozących zlokalizowaną przy salonie sukien ślubnych. Pomiędzy budynkami znajduje się mały zieleniec, wielkości 400 m², kiedyś pewnie zaprojektowany i założony, teraz pielęgnowany przez mieszkańców. Układ roślin w tym miejscu ma charakter przypadkowych nasadzeń pogrupowanych w małe kępy. Odnaleźć tu można największe zróżnicowanie bylin. Tak jak w przypadku krzewów są to grupy liczące po kilka okazów, odnaleziono tu: funkcie *Hosta* sp., mydlnicę bazyliowatą *Saponaria ocymoides*, kosańce bródkowe *Iris germanica*, floksy wiechowate *Phlox paniculata*, mak wschodni *Papaver orientale*, malwy różowe *Alcea rosea*, niezapominajki *Myosotis* sp., bratki *Viola x wittrockiana*, orliki *Aquilegia hybrida*, pierwiosnki *Primula* sp. oraz rośliny cebulowe: tulipany *Tulipa* sp. i żonkile *Narcissus jonquilla*. Na terenie opracowania odnotowano 15 gatunków roślin zielnych. W niewielkim stopniu na ulicy Lipowej znalazły zastosowanie donice z roślinami, tak popularne w wielu centrach miast. Trzy donice znajdują się na placu przy skrzyżowaniu z ulicą Narutowicza. Zastosowane są tu te same gatunki roślin, które rosną w donicach postawionych w różnych częściach miasta (lipę, jałowiec, berberys, tawułę, kocanki), sześć donic znajduje się przy V LO (bergenie), trzy przy centrum Plaza (tuje), a dwie przy pizzerii (jałowiec, tuja).

Spacer ulicą może być doświadczeniem w strefie krajobrazu multisensorycznego. Wykonane w terenie badania wskazują, że odbiór przestrzeni nie

jest najlepszy. Analizowana trasa nie dostarcza wielu zróżnicowanych bodźców. Poza czterema miejscami, gdzie występuje większa ilość zieleni i nagromadzenie wartości historyczno-kulturowych, teren ten nie dostarcza bodźców wzrokowych. Brak bodźców dotykowych. Na negatywny odbiór zmysłami węchu i słuchu wpływa zanieczyszczenie powietrza i hałas wynikające z dużego natężenia ruchu samochodowego.

Szczegółowe analizy ulicy Lipowej pozwalają stwierdzić, że przestrzeń ta nie jest dostatecznie wykorzystywana. Istniejące aranżacje zieleni nie pełnią funkcji kompozycyjnej ani wypoczynkowo-rekreacyjnej. Chodniki odbierane są głównie jako monofunkcyjne. Jako miejsca spotkań można wymienić: ławki przy centrum handlowym, przystanki, plac przy wejściu do V LO i lodziarnię u zbiegu ulicy Sądowej. Brakuje miejsc sprzyjających wypoczynkowi, nawet takich, które zachęcają do poruszania się i dłuższego pozostania w tej przestrzeni.

Co prawda, nie jest możliwe zaprojektowanie kompozycji dzisiejszego miasta „od początku”, również finanse miejskie nie pozwalają na przeprowadzenie „hausmannowskich” zmian w układzie urbanistycznym. Zaproponowano natomiast poprawienie atrakcyjności przestrzeni miejskich poprzez wprowadzanie form i układów zieleni oraz małej architektury, które podwyższą ich walory estetyczne i wypoczynkowe. Atutem do wykorzystania ulicy Lipowej jest m.in. zróżnicowane natężenie ruchu oraz występowanie drzew pomnikowych. Wskazane jest ograniczenie prędkości poruszania się samochodów, większa dbałość o zapewnienie potrzeb wypoczynkowych w ścisłym centrum i wyeksponowanie walorów historycznych (choćby poprzez zaznaczenie na chodnikach przebiegu czwartego wału umocnień, ustawienie tablic informacyjnych). Zachęci to mieszkańców do przebywania w opisywanej przestrzeni publicznej. Na terenie opracowania zaproponowano uzupełnienie istniejącej zieleni wzdłuż chodników, dosadzenie lip, aby tak jak na początku powstania ulicy rosły one na całej długości. W miejscach, gdzie to niemożliwe, należy zastosować donice z drzewami. W części mniej uczęszczanej wprowadzić krzewy i rabaty przy wejściach do budynków, stworzyć miejsca do wypoczynku

z wygodnymi ławkami i tzw. parklety. Proponuje się również wprowadzenie żywopłotów z ligustru i irgi błyszczącej, aby dodatkowo oddzielić chodniki od ulicy i poprawić komfort wypoczynku. W miejscach, gdzie w powszechnej opinii brakuje przestrzeni na zielen, może ona pojawić się w postaci pnączy sadzonych w pojemnikach lub tuż przy ścianach budynków, warto zastosować ogrody deszczowe w skrzyniach, łączące funkcję estetyczną z retencją wód opadowych. Za obowiązkowe należy uznać wykorzystanie potencjału trzech miejsc: przy cmentarzu i przystanku, gdzie należy stworzyć niewielkie strefy wypoczynkowe z ławkami (umożliwiłyby to też odpoczynek osobom odwiedzającym lubelski ogród pamięci), przebudowę istniejącego zieleńca i stworzenie ogrodu kieszonkowego z murałem oraz zagospodarowanie terenu prowadzącego do biblioteki KUL na kolejną przestrzeń wypoczynkową dla mieszkańców. Nowatorskim rozwiązaniem dla Lublina byłoby pokrycie ścian galerii handlowej roślinami i utworzenie tzw. zielonych ścian.

DYSKUSJA

Podstawy teoretyczne budowy miast dla ludzi wprowadził Gehl [2013], jeszcze w latach 60. XX w., kiedy zaczęła się era samochodu w miastach. Promuje on ideę atrakcyjnego dla wszystkich grup społecznych miasta. Podkreślając, że tylko przestrzeń dobrze zorganizowana może zachęcać do spotkań, a im więcej ludzi będzie na niej przebywać, tym będzie ona bardziej wartościowa. W wielu miastach na całym świecie, szczególnie w ostatnich dziesięcioleciach, intensywnie pracowano nad poprawą warunków dla pieszych i żywotnością przestrzeni publicznych, eliminując ruch samochodowy z listy najważniejszych priorytetów. Szczególnie interesujące są działania podjęte w Kopenhadze i Melbourn. Regularnie prowadzone tam badania dowodzą, że poprawa warunków dla ruchu pieszego i umożliwienie nowych sposobów korzystania z ulic sprzyja tworzeniu przestrzeni polifunkcyjnych. Proste zmiany, np. wymiana ławek znacząco zmieniły przestrzeń i sposób użytkowania [Montgomery 2015], co także potwierdziło się w Lublinie. Umieszczenie donic z roślinami i ławek przy Ratuszu czy Bramie Krakowskiej bardzo szybko

zachęciło mieszkańców do odpoczynku nawet w ścisłym centrum, przy ruchliwej ulicy. To czy ludzie zechcą chodzić i pozostawać w przestrzeni, zależy w głównej mierze od uważnego projektowania w ludzkim wymiarze i stworzeniu zaproszenia. Dobrze kształtowana przestrzeń, nawet łącznikowa, daje możliwości interakcji społecznych, przyczynia się do nawiązywania więzi sąsiedzkich oraz wpływa na poczucie satysfakcji i bezpieczeństwa [Bonenberg 2008]. Nie bez znaczenia jest to, że może pełnić funkcję promocyjną dla danego obszaru i wspomagać jego rozwój. Skorzystają na tym wszyscy użytkownicy, nie tylko mieszkańcy, gmina i firmy lokalizujące w atrakcyjnych miejscach swoje inwestycje [Masik i in. 2006].

Kształtowanie dobrego samopoczucia użytkowników przestrzeni publicznych wiąże się z zapewnieniem nie tylko komfortu społecznego. Człowiek dąży w mieście do realizowania szerokiego zakresu swoich potrzeb, w tym wypoczynkowych, o których zaspokojeniu decydują m.in. wartości wizualne, kompozycyjne oraz formy zieleni. Ze względu na fakt, że w centrum miasta nie ma wolnych terenów na wprowadzanie obszarów zieleni, istniejąca zielen powinna tak być uzupełniana i aranżowana, by zwiększyć jej wielofunkcyjność [Bożętka 2008, Trzaskowska 2013]. Drzewa i krzewy, rozproszone między materiałem twardym, pełnią nieocenioną służbę przez dostarczanie tlenu, pochłanianie dwutlenku węgla, usuwanie zanieczyszczeń, stwarzanie cienia, poprawę lokalnego klimatu, zapobieganie erozji oraz absorbowanie i oczyszczanie wód opadowych [Łukasiewicz i Łukasiewicz 2006]. Istniejące w śródmieściu fragmenty zieleni powinny zaspokajać potrzeby użytkowników w szerokim zakresie; od wrażeń estetycznych i funkcji kompozycji urbanistycznej do funkcji zdrowotnej, wypoczynkowej, rekreacyjnej i wychowawczej. Sposób kształtowania zieleni winien zapewnić bezpieczeństwo i komfort każdej z tych funkcji. Dobrym przykładem jest zielen Pól Marsowych, szeroko wykorzystywana do zaspokajania potrzeb mieszkańców Paryża. Pełni funkcję reprezentacyjnego założenia kompozycyjnego, służy wypoczynkowi, uprawianiu sportu i rekreacji (gimnastyka, jogging). Można tu spotkać także turystów zachwycających się symbolem miasta, wieżą Eiffla.

Według Wallis [1977] formy zieleni wraz z małą architekturą wprowadzone do przestrzeni publicznych miasta pozwalają na eliminowanie poczucia zatłoczenia oraz uczuć zagubienia i osamotnienia. Wykorzystując formy zieleni, można tak projektować przestrzenie publiczne w mieście, by umożliwić ich uczestnikom wybór sytuacji: od stymulujących i pobudzających, do uspokajających, dających poczucie bezpieczeństwa i odprężenia [Bańka 2002]. Przy czym ludzie czują się komfortowo w otoczeniu znanych i akceptowanych form, kształtów i kolorów oraz o zrównoważonych wielkościach „w skali człowieka”. Ludzie dla dobrego samopoczucia wcale nie potrzebują bardzo dużo zieleni [Montgomery 2015]. Cichy-Pazder [1998] zwraca dodatkowo uwagę, że doznania fizyczne i psychiczne są podstawą doświadczania i zapamiętywania przestrzeni miejskiej, w której poszukuje się tego, co przyjemne i piękne, a unika rzeczy nieprzyjemnych i negatywnych. Szeroka gama doznań pochodzących od kształtu przestrzeni jest generatorem postaw i zachowań człowieka w jego otoczeniu. Zielen jest elementem utrwalonych wzorców i wcześniej poznanych sytuacji, która zasadniczo wywołuje pozytywne wrażenia i reakcje emocjonalne. Zatem wprowadzanie jej do środowiska człowieka spotyka się z powszechną akceptacją.

Kształtując przestrzeń, należy zwrócić uwagę na funkcje poznawcze. Przebywając w danej przestrzeni, człowiek poszukuje elementów wyróżniających się z otoczenia, które stanowią podstawę schematu poznawczego mapy mentalnej miasta powstającej w umyśle człowieka. Aby zobaczyć miasto, przede wszystkim poruszamy się pieszo, aby też poczuć jego atmosferę, „klimat”. Poznanie miasta oparte jest na dobrze identyfikowanych elementach struktury wizualnej, na sekwencjach umożliwiających człowiekowi stworzenie w jego umyśle mapy poznawczej miasta – schematu, wzorca, który służy orientacji przestrzennej. W procesie identyfikacji elementów przestrzeni miejskiej ważną rolę odgrywa przekaz wizualny podany językiem form przestrzennych, najczęściej architektury, ale również form i kompozycji zieleni oraz ich relacji z architekturą. Podstawą przekazu czytelnej informacji wizualnej ułatwiającej identyfikację przestrzeni jest specyficzna

struktura, forma i tożsamość miasta wyrażająca się m.in. odrębnością, indywidualnością niektórych elementów struktury przestrzennej, które stają się znakami szczególnymi danej przestrzeni [Djukic 2008]. Wyróżniające się pozytywne elementy najczęściej stają się podstawą schematu poznawczego powstającego w umyśle człowieka [Lynch 2011].

Obecnie w Polsce kwestie dotyczące jakości i kształtowania przestrzeni publicznych zyskały na znaczeniu [Organizacja przestrzeni... 2013] w obszarach śródmiejskich. Problemem pozostaje umiejętność kształtowania przestrzeni publicznych i rozwiązywania spraw własnościowych. Często też dążenia grupy osób sprawujących władzę w mieście, oparte na własnych wyobrażeniach, odbiegają od sugestii urbanistów i mogą być dalekie od faktycznych ocen oraz deklarowanych przez mieszkańców potrzeb [Karwińska 2008].

WNIOSKI

Jedną z zasad zrównoważonego środowiska jest to, żeby upowszechnić chodzenie. Miasto musi zwiększyć ilość i jakość dobrze zaprojektowanych, pięknych przestrzeni publicznych, w tym też łącznikowych. Powinny być one zdrowe, bezpieczne i pełne życia. Ulica Lipowa, położona w centrum Lublina, ma duży potencjał kulturowo-historyczny oraz przyrodniczy, dzięki obecności drzew pomnikowych, aby stać się przestrzenią polifunkcyjną (przystosowaną do udostępniania walorów historycznych, wykorzystywaną w celach rekreacyjnych, wypoczynkowych: spacer po pracy, spacer podczas urlopu, regeneracja sił, relaks poprzez kontakt z przyrodą, sporty rowerowe, biegi). Należy dążyć do wzmocnienia roli pieszych poprzez zmniejszenie ruchu, wprowadzenie ławek, zieleni, parkletów oraz wyeksponowanie śladów historycznych.

PIŚMIENNICTWO

- Bańka, A. (2002). *Społeczna psychologia środowiska (Social environmental psychology)*. WN Scholar, Warszawa.
- Böhm, A. (2006). *Planowanie przestrzenne dla architektów krajobrazu (Spatial planning for landscape architects)*. Wydawnictwo PK, Kraków.

- Bonenberg, A. (2008). Tożsamość miejsca. Podstawy rozważań o projektowaniu w obrębie historycznych centrów miast na przykładzie Zamościa (Spatial identity. Architectural design within historical centres based on the example of Zamość). *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Architektura i Urbanistyka* 16, 9–18.
- Bożętka, B. (2008). Systemy zieleni miejskiej w Polsce – ewolucja i problemy kształtowania (Urban green areas systems in Poland – evolution and problems of management). *Problemy Ekologii Krajobrazu* 22, 49–63.
- Cichy-Pazder, E. (1998). Humanistyczne podstawy kompozycji miast. Wybrane aspekty percepcyjne i behawioralne (Humanities base composition cities. Selected aspects of perceptual and behavioral). Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków.
- Djukic, A. (2008). Publiczna przestrzeń ulicy – przekształcenie i ulepszenie tożsamości (The public space of the street – transformation and improvement of identity). *Czasopismo Techniczne* 2A, 139–150.
- Drabik, J. (1995). Aktywność fizyczna w edukacji zdrowotnej społeczeństwa (Physical activity in the health education). Cz. I (P. I). AWF, Gdańsk.
- Album lubelski. Wędrówki po dawnym i współczesnym mieście (The album of Lublin. Walking through the old and the contemporary city). (2011). Red. (Ed.) L., Dulik, W., Golec. Wyd. AD REM, Lublin.
- Gehl, J. (2013). Życie między budynkami (Life between buildings: using public space). Wyd. RAM, Kraków.
- Jałowiecki, B. (2003). Tożsamość ludzi, tożsamość miejsc, w: Tożsamość miejsca i ludzi (Human identity, the identity of the locations, in: Identity of place and people). Red. (Ed.) M., Dymicka, Z., Opacki. Wyd. Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Karwińska, A. (2008). Gospodarka przestrzenna. Uwarunkowania społeczno-kulturowe (The Spatial. Socio-cultural conditions). Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Katalog zasobów kulturowych miasta Lublina (The catalogue cultural resources of the city of Lublin). Opracowanie dla potrzeb Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Lublina 1999, http://www.biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/Content/8893/Katalog_Zasobow_Kulturowych_Miasta_Lublina2.pdf, dostęp 2.03.2017.
- Kosiński, W. (2011). Miasto i piękno miasta (The city and the beauty of the city). Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków, 59.
- Lynch, K. (2011). Obraz miasta (The image of the city). Wyd. Archivolta, Kraków.
- Łukasiewicz, A., Łukasiewicz, S. (2006). Rola i kształtowanie zieleni miejskiej (The role and development of urban greenery). Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Masik, G., Sagan, I., Czepczyński, M., Rzycki, S. 2006. Równoważenie procesów suburbanizacji w obszarze metropolitalnym Trójmiasta, w: Studia nad obszarem metropolitalnym Trójmiasta (Balancing processes of suburbanization in the Trójmiasto metropolitan area in: (Studying the area Metropolitan Trójmiasto). Pomorskie Studia Regionalne. Red. (Ed.) F., Pankau. Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk, ss. 123–189.
- Montgomery, Ch. (2015). Miasto szczęśliwe. Jak zmienić nasze życie, zmieniając nasze miasta (Happy city. Transforming our lives through urban design). Wyd. Wysoki Zamek, Kraków.
- Nowaka, B. (2000). Lublin. Przewodnik (Lublin. Guide). Wyd. Test, Lublin.
- Organizacje przestrzeni ulic w obszarach śródmiejskich. Poradnik (Organization of the streets. Guide). (2013). Praca zbiorowa. Wyd. Biuro projektowo-konsultingowe, Warszawa, www.transeko.pl, dostęp: 16.02.2016.
- Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z 2 marca 1999 r. Dz.U. 1999 nr 43 poz. 430, z późn. zm.
- Szulc, A. (2013). Zielone miasto – zieleń przy ulicach (The Green city – green streets). Agencja Promocji Zieleni, Warszawa.
- Trzaskowska, E. (2013). Wykorzystanie roślin i zbiorowisk synantropijnych na terenach zieleni Lublina (The use of plants and synanthropic communities on the green areas of Lublin). Wyd. KUL, Lublin.
- Wallis, A. (1977). Miasto i przestrzeń (Town and area). PWN, Warszawa.

THE RECREATION AND LEISURE POTENTIAL OF COPULAR PUBLIC SPACE ON EXAMPLE LIPOWA STREET IN LUBLIN

ABSTRACT

The quality of public space are depended on many factors. Visual expression, esthetics, design, architecture, greenery and availability for differ users, ensuring security have impact on them. In this article assessment one of the historical street in the centre of Lublin is given. There are different users such as residents of nearby old buildings, visitors, nearby strip mall's customers, learners, students and clerks of numerous offices located around the street. Although remotely the Lipowa street is used to rest. It is area dedicated mostly to traffic flow. Characteric of this linear system of foot traffic and assessment of its potencial as public space dedicated to residents' recreation is taken as the main aim of this article on. The problems considered at this work can contribute to fill the gap in public space designing.

Key words: public space, streets, leisure, Lublin